

Càtedra Màrius Torres
d'Estudis sobre Patrimoni Literari Català

La filologia d'autor en els estudis literaris
I Congrés Internacional sobre Crítica Filològica i Ecdòtica.
Textos catalans dels segles XIX i XX

RESUMS DE LES COMUNICACIONS

Lleida, 4-5 d'octubre de 2012

Taula

COMUNICACIONS

Sam Abrams, <i>Agustí Bartra i el difícil procés de construcció del poemari</i> L'arbre de foc	3
Andratx Badia, <i>Un cas de censura en la literatura infantil i juvenil dels</i> <i>70/80: l'edició pòstuma d'Estimada Gallina de Joan Barceló i Cullerés</i>	3
Empar Bofarull, <i>Un exercici d'edició crítica de La Papallona de Narcís Oller</i>	5
Josep Camps, <i>Corregir, revisar, reescriure: notes per a un estudi crític de</i> <i>Suburbi, de Xavier Benguerel</i>	6
Montserrat Casals, <i>L'obstinada glòria de Joan Sales</i>	7
Xavier Coromina, <i>L'Obra completa de Josep Pla no és l'Obra Completa</i> <i>de Josep Pla. Una qüestió d'ecdòtica bàsica</i>	7
Esther Fabrellas, <i>Una proposta d'edició filològica de manuscrits catalans</i> <i>d'edat moderna i contemporània</i>	8
Xavier Macià, <i>Plany fosc vora la mar: últim retorn (per ara) de Jordi</i> <i>Pàmias a l'enyorada Ítaca</i>	9
Àngels Marzo i Enric Falguera, <i>Joan Margarit o la construcció d'una</i> <i>poètica</i>	9
Ignasi Moreta, <i>La transmissió de l'obra de Maragall: cinc edicions de les obres</i> <i>completes en cent anys</i>	10
Jordi Oviedo Seguer, <i>Vicent Andrés Estellés i L'inventari clement: el</i> <i>periple d'un poeta contemporani i la seua obra</i>	11
Neus Penalba, <i>Les dues edicions de La mort i la primavera, versions</i> <i>antagòniques?</i>	12
Xavier Pla, <i>Nous materials, nous interrogants crítics. Reflexions sobre l'edició</i> <i>crítica d'El quadern gris de Josep Pla</i>	14
Margarida Prats Ripoll, <i>El procés de revisió textual de l'obra poètica de</i> <i>Màrius Torres. Notes sobre tipologia de variants i nivells de reescriptura</i>	14
Jordi Pujol Pardell, <i>Poètica i estímul de canvi. Sobre tres poemes de Josep</i> <i>Carner</i>	15
Josep Miquel Ramis, <i>Els primers manuscrits de Terres de l'Ebre, de</i> <i>Sebastià Juan-Arbó</i>	16

Carles Rizos Jiménez, <i>L'edició de traduccions prefabrianes al català: el cas d'uns poemes de Bécquer traduïts al català per Enric Franco (1879)</i>	17
Rafel Roca, <i>De «Barcelona i València» (1864) a «València i Barcelona» (1885-1909), de Teodor Llorente</i>	18
Vicent Salvador, <i>Coral romput, de Vicent Andrés Estellés: el mecanoscrit de la tercera part del poema</i>	19
Gabriel Sansano, <i>Els reptes d'editar el teatre breu de la primera meitat del XIX: Francesc Renart i Arús i les peces bilingües</i>	20
Meritxell Talavera i Muntané, <i>Variants d'estil en el procés d'escriptura de La plaça del Diamant</i>	22
Isabel Turull, <i>L'ecdòtica en l'anàlisi de la praxi lingüística de Carles Riba</i>	22
Narcís Turull, <i>El Corb, d'Edgar Poe: versions des de l'exili de Xavier Benguerel</i>	23
Iolanda Vila Serra, <i>L'edició del teatre complet de Miquel de Palol (1885-1965)</i>	24

Sam Abrams

Agustí Bartra i el difícil procés de construcció del poemari *L'arbre de foc*

Agustí Bartra va publicar la versió definitiva del seu poemari *L'arbre de foc* l'any 1971 dins el volum conjunt *Obra poètica completa*, el volum on l'autor establí la versió canònica o definitiva de la seva producció lírica. Ara bé, el camí cap a la versió definitiva de *L'arbre de foc* va ser un camí ben difícil. Aquesta comunicació farà un resseguiment del llarg procés de creació de l'original, un procés que abraça el període que va del 1938 al 1971. En principi, *L'arbre de foc* era una mena de volum d'obra reunida, bastida a partir de materials diversos com ara: 1) poemes reciclats del seu primer llibre *Cant corporal* (1938), 2) poemes d'un llibre inèdit del 1938, 3) una versió castellana del llibre, *El árbol de fuego*, publicat a la República Dominicana el 1940, 4) poemes inèdits dispersos del període 1940-1945, i 5) la primera edició formal del poemari, publicada a Mèxic el 1946. La meua intervenció analitzarà tots aquests materials i el procés creatiu al darrere i, evidentment, tots els reptes textuais de cara a la seva edició crítica.

Andratx Badia

Un cas de censura en la literatura infantil i juvenil dels 70/80:
l'edició pòstuma d'*Estimada Gallina* de Joan Barceló i Cullerés

La mort sobtada el 28 de juliol de 1980, amb només 24 anys, de Joan Barceló trunca una de les carreres literàries més prometedores de la generació dels 70. Però, a més a més, deixa com a llegat la majoria de la seua producció literària inèdita, en format de manuscrit i/o de mecanoscrit (de fet, en vida, només va veure quatre obres publicades). Novel·les, reculls de contes, obres de teatre infantils, entre altres, que aniran veient la llum pòstumament durant els anys successius, gràcies a la tasca marmessora del seu germà i als diferents curadors que se n'encarregaran de forma directa.

Aquest és el cas de la novel·la *Estimada gallina*, destinada en principi a nois i noies, de l'edició de la qual s'encarregà Josep Vallverdú i que es publicà l'any 1981 a la col·lecció Els Grumets de la Galera de l'editorial La Galera. Vallverdú, en el prefaci que fa com a curador, afirma que ell es trobà amb un text complet, només hi mancava el títol, que li dóna ell, «i no ha pas calgut reescriure'n cap tros ni modificar a penes res». Però automàticament en el següent paràgraf sembla contradir-se quan reconeix que s'ha limitat «a rebaixar algunes expressions, possiblement dures en el context, i a eliminar molt de tant en tant alguna reiteració» de l'original, encara que ell només n'ha volgut fer una darrera lectura com correspondria de fer a l'autor abans de lliurar-lo a l'editorial, cosa que li ha permès de considerar-lo «plenament vàlid». La sospita que aixeca aquesta confessió, en el sentit que fa pensar en una extralimitació en la funció que té encomanada Vallverdú a l'hora d'editar el text, s'incrementa en el moment que el germà de l'autor recorda les pors editorials que van envoltar la publicació de l'obra en el seu dia.

Així doncs, el resultat final és «ben semblant al que hauria enllestit el mateix Joan Barceló si hagués pogut fer la revisió última», tal com aventura Vallverdú? L'objectiu d'aquesta comunicació és contraposar l'únic testimoni mecanoscrit de la novel·la que es coneix amb el text final que va sortir publicat per determinar fins a quin punt s'ajusten a la realitat les últimes paraules del curador i com es concreta la seua intervenció com a tal.

El resultat d'aquest treball, comparat amb els textos que es van publicar en vida de Barceló, posa al descobert que el procés d'edició comporta, en realitat, un cas de censura que afecta la integritat de l'obra. No només per les múltiples ambigüitats, contradiccions o passatges confusos que hi ha al llarg de la novel·la sinó, sobretot, perquè una obra que és escrita amb un alt component de crítica sociopolítica, ple del sarcasme i la ironia característicament barcelonians, acaba sent un text ensucrat i pràcticament inofensiu. És aquí, llavors, quan retorna la pregunta: segur que aquesta és la versió de la novel·la que hauria volgut veure l'autor publicada?

Empar Bofarull

Un exercici d'edició crítica de *La Papallona* de Narcís Oller

La comunicació exposarà la problemàtica que sorgeix de l'exercici d'edició crítica del capítol XX de *La Papallona* de Narcís Oller (Valls 1846- Barcelona 1930).

És la primera novel·la de l'autor, la que li va donar fama i el reconeixement de lectors i d'escriptors coetanis; la més estimada per ell. Amb el suport d'Yxart i de Sardà farà seu el gènere des de les premisses realistes, atent al naturalisme.

El camí de *La Papallona* al llarg de les seves edicions dibuixa una trajectòria narrativa, lingüística i textual en quatre estimulants parades, les cinc edicions en vida de l'autor: la primera, el 1882 dins Estampa de la Renaixença, l'editorial del diari *La Renaixença*; la segona, el 1902 a l'editorial de Catalunya Artística; el 1924, una edició de Bibliòfils Catalans (a partir del text de 1902) i una edició popular a La Novel·la d'Ara (a partir de la primera); i l'última, de 1928, dins de les *Obres Completes* publicades per Gustau Gili, feta sobre l'edició de 1902 i corregida per Emili Guanyavents d'acord amb les Normes Ortogràfiques de l'IEC.

Des de l'evolució textual, els diversos estadis duen a seguir un recorregut no només en l'itinerari personal ollerí (lingüístic, creatiu, literari) entre 1882 i 1928, sinó també en el seu temps (segona meitat del segle XIX i primer quart del XX) ja que és una concreció del procés lingüístic i cultural català des de la Renaixença fins als anys 20.

S'apuntarà la necessitat d'interpretar Oller dins d'un procés lingüístico-textual i de valorar la seva tasca de revisió de les obres; d'atendre al lligam entre llengua i estil i a la resposta de l'autor en relació a l'intervencionisme lingüístic; i d'acostar-s'hi des de l'edició crítica per tal d'oferir-ne una visió ajustada i dinàmica.

Aquesta anàlisi pretén explicar la preocupació de l'escriptor per la llengua, que el porta a un darrer pacte perquè la seva obra pugui ser llegida.

Josep Camps

Corregir, revisar, reescriure:

notes per a un estudi crític de *Suburbi*, de Xavier Benguerel

Com és ben sabut, alguns dels narradors catalans que van començar a publicar durant els anys de la República (o els immediatament precedents) van acabar per reescriure bona part de la seva producció inicial. Als noms ja coneguts de Salvador Espriu, Mercè Rodoreda, Sebastià Juan Arbó, Ramon Xuriguera o Joan Baptista Xuriguera, hi podríem afegir també el de Xavier Benguerel.

En efecte, l'escriptor barceloní publicà durant el període de temps que hem esmentat tres novel·les, *Pàgines d'adolescent* (1929), *La vida d'Olga* (1934) i *Suburbi* (1936), que van ser reelaborades posteriorment. Així, *La vida d'Olga*, que serà rebutjada posteriorment pel seu autor durant la postguerra, va ser objecte d'una segona edició, el 1935, corregida i esmenada, a la col·lecció Quaderns literaris, que dirigia Josep Janés i Olivé. Ara bé, les altres dues novel·les sí que seran recuperades per Benguerel el 1967 amb motiu de la publicació del que serà el primer —i únic volum— de les seves *Obres completes*.

La nostra comunicació se centrarà en la segona de les novel·les, *Suburbi*, de la qual existeixen tres versions: 1936, 1967 i 1985. Benguerel, a propòsit del tema de la reescriptura, escrivia el 1967 en el prefaci a la nova versió de *Suburbi*: «He procurat restablir les coses al seu lloc després de més de trenta anys. Vull dir que no m'he limitat a esporgar o afegir adjectius i concretar més els verbs de l'obra primitiva, sinó que he escrit de dalt a baix tota la novel·la amb el propòsit de ser fidel a la noble intenció que vaig tenir en la meua joventut». I el 1985, en la darrera revisió, indicava que «en el meu cas, tractant-se d'una novel·la que vaig escriure fa només cinquanta-dos anys, és a dir, quan acabava d'encetar el meu aprenentatge, m'ha resultat evident que una nova represa seguia imposant-se, si no fos que hauria estat més sensat haver-la pietosament i per sempre relegada». El nostre objectiu, en definitiva, serà triple: en primer lloc, esbrinar, a partir de les reflexions del mateix Benguerel i de la correspondència conservada, els motius que el van impel·lir a treballar *Suburbi* durant aquest dilatat lapse de temps; segonament, efectuar una comparació entre les tres versions publicades per tal d'establir una tipologia dels canvis efectuats que ens permeti resseguir millor el procés que va seguir l'autor

a l'hora de reescriure la novel·la; per últim, relacionar la constant revisió de la novel·la amb la d'altres obres narratives benguerel·lianes.

Montserrat Casals

L'obstinada glòria de Joan Sales

Incerta glòria, 1956; *Incerta Glòria*, 1969; *Incerta glòria*, 1981. I, encara *Gloire incertaine*, 1962; *Incierta gloria*, 1969; i una mai no acabada versió italiana. No es tracta de simples reedicions. El gruix de planes escrites augmenta considerablement amb el pas del temps. I no només s'explica per la progressiva moderació de la censura. Altres raons, literàries i morals, empenyen Joan Sales cap a un «reescriure» el text que estima però mai no l'acaba de convèncer. Era la seva «set de glòria», aquella que, en les seves pròpies paraules «és la nostra finalitat última, i per això ens hi dirigim obstinadament, sovint dolorosament, a vegades fins i tot ridículament».

Xavier Coromina

L'Obra completa de Josep Pla no és *l'Obra Completa* de Josep Pla.
Una qüestió d'ecdotica bàsica

Podem demostrar que *l'Obra completa de Josep Pla* no és *l'Obra Completa* de Josep Pla? Aquesta comunicació pretén afirmar que les manipulacions que ha sofert la transmissió de l'obra de Josep Pla des del manuscrit fins a la seva comercialització editorial permeten concloure en la necessitat d'establir l'obra de Josep Pla i de presentar-la amb una edició crítica filològica.

En primer lloc, la comunicació estableix la tipologia dels estudis plarians i els classifica en funció dels tres mètodes de partida que se n'infereixen. Això porta a presentar els fonaments metodològics a partir dels quals

s'ha vingut acceptant l'*Obra Completa* de Josep Pla com la l'obra de Josep Pla. És a dir, es presenta la lectura que ha tingut tradicionalment l'obra de l'escriptor empordanès, sense tenir en compte la seva fiabilitat.

Mitjançant una taula comparativa, es demostra que dues col·leccions avui dia al mercat sota el nom d'*Obra Completa* de Josep Pla han presentat l'obra de Josep Pla d'una manera alterada.

Després, a partir de la presentació dels fonaments teòrics i crítics que els sustenten, s'estableixen els paràmetres o les condicions que haurien de determinar l'obra de Josep Pla i es presenta la necessitat de denominar-la com a *Obra completa de Josep Pla*, justificant una distinció tipogràfica com a resposta als problemes de transmissió de l'obra planiana que ja testimoniaven col·laboradors, estudiosos i biògrafs de Pla, com es posa en relleu.

S'arriba a la conclusió, doncs, que l'*Obra completa de Josep Pla* encara no està establerta i que, per tant, la seva lectura resulta, en l'estat actual de la seva presentació al públic lector, si més no esbiaixada.

Esther Fabrellas

Una proposta d'edició filològica de manuscrits catalans
d'edat moderna i contemporània

Els autors presenten, tenint en compte l'escàs consens normatiu de les diferents disciplines involucrades, una proposta de criteris a seguir en les edicions de manuscrits catalans d'època moderna i contemporània (s. XVII-XX). L'objectiu és conciliar un triple interès (històric, literari i lingüístic) amb les possibilitats divulgatives dels textos i el seu tractament informàtic.

Xavier Macià

Plany fosc vora la mar: últim retorn (per ara) de Jordi Pàmias a l'enyorada Ítaca

Ofrena de l'hora grisa és el títol originari —i a hores d'ara definitivament rebutjat i substituït pel de *Plany fosc vora la mar*— del primer recull poètic escrit per Jordi Pàmias, concretament entre el maig de 1963 i l'agost de 1964 (i entre la casera de Prado del Rei i la seva vila natal, Guissona). És un volum que ha conegut diverses versions i edicions, cadascuna de les quals feta, significativament, en moments clau de la seva trajectòria literària: moments de canvi, d'*impasse* o de replantejament. La darrera d'aquestes versions, l'apareguada dins el volum I d'*Obra poètica, La casa dels avis* (Pagès, 2011), se'ns presenta, sembla, com a definitiva i íntegra, tant pel que fa al nombre de poemes que la conformen (un total de seixanta), com pel que fa a la seva estructuració i a la fixació dels textos.

La present comunicació vol descriure les diverses fases de revisió del llibre i dels poemes, les raons i les circumstàncies que les expliquen o justifiquen i el sentit i la direcció dels canvis textuais constatats en els diferents estadis.

Àngels Marzo i Enric Falguera

Joan Margarit o la construcció d'una poètica

La dissecció d'un poeta no es pot limitar a l'anàlisi formal i conceptual de la seva obra. És per això que l'estudi de l'evolució de la seva poesia és una eina fonamental per comprovar-ne les constants, deduir-ne variables i en definitiva determinar els pilars que sustenten la construcció del seu univers poètic.

Tradicionalment, aquesta mena d'aproximacions s'han dut a terme amb escriptors morts, l'obra dels quals està consolidada i pertanyen a tradicions poètiques molt ben definides. Així, doncs, la present comunicació vol atansar-se a la producció poètica d'un dels autors vius més representatius del panorama català contemporani: Joan Margarit.

La particularitat d'aquesta aproximació és l'estudi de les variants poemàtiques que es donen entre les primeres edicions dels llibres margaritians de la dècada dels vuitanta i noranta: *Llum de pluja* (1986), *Edat roja* (1990), *Els motius del llop* (1993) i *Aiguaforts* (1995) i el recull de poesia *Els primers freds* publicat el 2004. L'inventari de variants que pretenem portar a col·lació és de tres tipus: variants formals, substancials que modifiquen el sentit del poema i supressions totals o parcials de poemes que doten d'un nou sentit el conjunt dels llibres revisats.

Com manifesta l'autor al pròleg a la primera edició d'*Els primers freds*, els llibres estudiats conformen un cicle poètic que per considerar-se tancat, havia de patir la revisió exhaustiva del seu autor, tot eliminant-ne els aspectes més relacionats amb la realitat del moment d'escriptura, de manera que els textos acceptats pel poeta puguin erigir-se com a paradigmes d'una concepció poètica que, transcendent la particularitat, esdevingui universal.

Disseccionar Margarit és un pas imprescindible per conèixer-lo. Sense la revisió dels primers llibres és impossible entendre com l'autor concep i escriu poesia. La present comunicació vol donar a conèixer aquest procés, vol acostar-se a les claus de lectura d'un dels poetes més venuts de la tradició lírica catalana. Sense conèixer les estructures profundes del poeta de finals del segle XX, no podem saber l'arquitectura del poeta actual. Sense els pilars del passat no hi ha present ni futur.

Ignasi Moreta

La transmissió de l'obra de Maragall:
cinc edicions de les obres completes en cent anys

La transmissió pòstuma de l'obra de Maragall és molt indicadora de l'evolució de la filologia catalana durant els últims cent anys a l'hora d'editar textos prefabrians. La primera edició de les obres completes de Maragall va ser una iniciativa familiar duta a terme entre els anys 1912 i 1913 en onze volums. La segona edició, també familiar, es va dur a terme fonamentalment entre

1929 i 1936, en vint-i-vinc volums (els últims, però, van sortir posteriorment). La tercera edició, ja en una editorial comercial (Selecta), va aparèixer l'any 1947 en un sol volum. La quarta edició, també a Selecta, va aparèixer en dos volums a l'empara del centenari/cinquantenari de Maragall, els anys 1960 i 1961. La cinquena edició apareixerà l'any 2012 a Edicions 62, com a fruit madur del centenari celebrat l'any 2011. L'estudi d'aquestes edicions permet analitzar problemes com ara: a) la inclusió o desestimació de textos (en què intervenen factors acientífics com la censura governativa i la familiar); 2) l'ordenació de textos (per gènere, temàtica, llengua, cronologia...); 3) els paratextos amb què els editors presenten els textos (títols d'apartats, pròlegs, anotació, índexs...); 4) les fonts textuais emprades per a l'establiment del text (que, en el cas de les edicions segona a quarta, rarament eren els testimonis en vida de l'autor); 5) el tractament lingüístic del text editat (atesa la distància entre la llengua de l'autor i la llengua dels editors i lectors de les obres completes), i 6) el tractament de les variants. A l'ecddòtica li interessien les qüestions 4 a 6; concretament el punt 5 és el que ha monopolitzat la major part de debats en el si de l'ecddòtica catalana; tanmateix, les qüestions 1 a 3 no tenen un interès exclusivament historicista, i la seva anàlisi ofereix elements valuosos a l'hora de fonamentar les decisions preses per a l'edició en curs de les obres completes. La comunicació mirarà d'analitzar com es van fer les successives edicions de les obres completes i de justificar algunes de les decisions preses pel comitè d'edició de la cinquena edició en curs de publicació.

Jordi Oviedo Seguer

Vicent Andrés Estellés i *L'inventari clement*:
el períple d'un poeta contemporani i la seua obra

La nostra comunicació pretén mostrar el particular procés d'edició que han experimentat les obres del poeta Vicent Andrés Estellés, un autor contemporani del qual s'han iniciat els primers treballs per a la seua edició crítica.

Partim de la perspectiva dels estudis ecddòtics per explicar quins factors han intervingut en el procés que va de l'escriptura dels documents originals fins a la seua posada a disposició dels lectors, una vegada publicats. Aspectes com l'elevada productivitat literària del nostre autor i altres elements de tipus biogràfic, el context cultural i polític del moment, les possibilitats editorials juntament amb la comparació amb alguns escriptors contemporanis, s'analitzen per mostrar els fonaments del recorregut textual suara esmentat.

La base d'aquest treball parteix de la nostra experiència en l'organització de l'arxiu personal d'Estellés, pas previ per a l'edició crítica de les seues obres. Considerem, per tant, que fóra d'interés mostrar algunes de les característiques generals observades que l'edició crítica haurà de tenir en compte, especialment pel que fa a l'ordenació dels possibles volums atenent a factors cronològics, intertextuals, temàtics, etc.

Per altra part, aprofundirem en l'anàlisi d'un cas particular, en certs aspectes paradigmàtic, del que és la producció estellesiana marcada per la diferència entre la data d'escriptura i la de publicació. En concret, ens centrarem en la comparació i l'anàlisi entre el document de l'arxiu personal del poeta titulat *L'inventari clement*, presentat al Premi Ausiàs March de Gandia el 1966, amb què guanyà aquell any, i el que l'Ajuntament de Gandia publicà el 1971 amb el mateix títol, però amb una selecció de poemes que no corresponia als enviats i premiats el 1966.

En aquest recull documental, trobem un conjunt de poemes en diferents seccions alguns dels quals s'editaren a diversos llibres, mentre que altres, com a parts d'aplec anteriors detectats durant el procés d'organització de l'arxiu, romangueren inèdits. A nivell literari, tractarem d'explicar quines relacions mostren aquests textos amb altres de l'autor i, en definitiva, quins matisos aporten a l'obra estellesiana i la redefeixen.

Per acabar, considerem que l'obra d'un poeta contemporani com Estellés mereix una fixació textual que tracte d'assimilar i refer els periples pels quals ha transcorregut un autor i una poesia en una mar de paraules sovint en calma, sovint en mig de la tempesta.

Neus Penalba

Les dues edicions de *La mort i la primavera*, versions antagòniques?

La comunicació consistirà en una anàlisi comparativa de les dues edicions que existeixen de l'obra pòstuma de Mercè Rodoreda, *La mort i la primavera*. La primera publicada el 1986 per Núria Folch, vídua de l'editor Joan Sales; la segona, l'edició crítica a cura de Carme Arnau publicada per l'Institut d'Estudis Catalans el 1997.

Es tractarà de veure com les dues edicions es fonamenten en lectures que es poden considerar com a contraposades i analitzar quines conseqüències hermenèutiques han tingut aquestes diferents decisions editorials en la comprensió global de l'obra. D'una banda Núria Folch segueix la versió que més depura el text, l'anomenada «darrera versió contínua», que és també la que més concentra la trama en com el narrador i protagonista —l'adolescent que intenta comprendre des de la seva innocència la crueltat del món hermètic i ritualista en què viu— viola la llei del poble. D'altra banda, la versió de Carme Arnau considera un retorn tardà de Rodoreda a la versemblança psicològica i fragmenta així el tema principal per provar d'aclarir qui era el pare del protagonista.

S'aprofundirà, doncs, en les convergències i diferències temàtiques d'ambdues edicions i en aquest sentit la ponència tractarà temes propis de l'ecclòtica (edició d'obres pòstumues, intervenció de l'editor). Ara bé, la comunicació s'inscriurà també en la variantística i la crítica genètica, ja que s'estudiarà la gènesi d'aquesta obra i la seva evolució durant els vint anys que l'autora hi va treballar; així com també es durà a terme una comparació crítica i una hermenèutica de les dues variants publicades i de les diferents versions que Rodoreda escrigué de cada part de la novel·la.

Tanmateix, la reflexió hermenèutica voldrà anar més enllà de *La mort i la primavera* i la comunicació es clourà amb una invitació a rellegir l'obra de Rodoreda des de la llum que pot aportar aquesta darrera novel·la. És a dir, ens qüestionarem fins a quin punt aquesta obra pòstuma ens pot oferir una perspectiva diferent per interpretar la producció anterior de l'autora. Ja que cal no oblidar que la novel·la que ens ocupa va néixer quan Rodoreda revisava *La*

plaça del diamant i que, per tant, el món de la Colometa i el món del poble sense nom van conviure en la imaginació de l'autora.

En definitiva, es tractarà de parlar tant del procés d'escriptura com d'edició d'aquesta novel·la, però també de valorar la seva importància dins de la producció rodorediana com a culminació del seu estil. Voldrem retre així homenatge a l'obra menys llegida i menys estudiada de l'escriptora catalana més llegida de tots els temps, malgrat ser la novel·la més imaginativa, poètica, original i treballada de l'autora.

Xavier Pla

Nous materials, nous interrogants crítics.

Reflexions sobre l'edició crítica d'*El quadern gris* de Josep Pla

Els mecanismes d'elaboració textual en l'obra de Josep Pla són molt més complexos del que el mateix autor admetia. Des de la publicació en edició facsímil dels *Dietaris 1918-1919*, és a dir d'allò que hem convingut de denominar com el «primer quadern gris» (Destino, 2004), han anat apareixent nous materials (manuscrits inèdits i textos editats en publicacions periòdiques) que obliguen a reflexionar sobre una possible edició crítica del primer volum de l'*Obra Completa* de Josep Pla i plantegen nous interrogants crítics i filològics.

Margarida Prats Ripoll

El procés de revisió textual de l'obra poètica de Màrius Torres.

Notes sobre tipologia de variants i nivells de reescriptura

Aquesta comunicació versarà sobre un dels aspectes més rellevants del procés de construcció de l'obra poètica de Màrius Torres: la revisió textual que el propi poeta va fer de la seva poesia.

A partir de l'estudi de les variants diacròniques obtingudes de la col·lació dels testimonis feta en la nostra tesi doctoral, se'n presentarà la tipologia i es farà esment dels nivells de reescriptura —recreació, reelaboració o revisió— en els principals estadis de redacció de l'obra.

Es prendrà com a base de l'estudi els testimonis de les dues etapes més significatives de la revisió de l'obra poètica, 1938 i 1941, i es tindran en compte el conjunt de factors, personals i històrics, que van incidir en la tria d'opcions lingüístiques i literàries.

L'objectiu d'aquesta comunicació és aportar, en base a l'estudi de la tradició textual de l'obra poètica de Màrius Torres, algunes dades sobre «l'obrador» de l'escriptor, acompanyades de mostres d'evolució i de diverses tipologies de variants de poemes.

Jordi Pujol Pardell

Poètica i estimul de canvi. Sobre tres poemes de Josep Carner

És sabut que l'obra de Josep Carner presenta —com la de cap altre poeta del segle XX català per abast i importància— la qüestió de la revisió i recreació —quan no reelaboració o rebuig— dels seus poemes. La filologia s'ha ocupat d'aplegar dades entorn de cada poema i de descriure'n els recorreguts i els processos de reordenació al llarg dels poemaris successius. La preparació de *Poesia* (1957) és l'operació de més envergadura en aquest sentit. Carner justificà l'«autocrítica en funció quirúrgica» en l'escrit que prologa *Llunyania* (1952), una defensa del dret «de la meva esmena», necessària pel fet d'haver començat a escriure «en una època de gust indecís, de verb literari encara fluctuant, de benvolença corrosiva envers migrades valors», i realitzada amb plena consciència que una tal revisió no es pot «escometre sinó a la llum d'un cert estat de consciència en un cert moment».

La comunicació parteix de la crítica de les variants de tres poemes publicats abans de 1935 i represos a *Poesia*: «Cant de març» (La paraula en el vent, 1914, i «Llunari»), «La font esquerpa» (L'oreig entre les canyes, 1920,

i «Ofrena») i «Solitud serena» (sense títol a *La primavera al poblet*, 1935, i pertanyent també a «Ofrena»). La tria es justifica en tant que els textos presenten des de la primera aparició en llibre una reflexió en un o altre sentit metapoètica, sobretot entorn de les possibilitats de la poesia per fixar i donar permanència textual a l'experiència. L'anàlisi de les variants, en aquest sentit, no s'ocuparà tant de les lliçons noves derivades de l'evolució de la llengua com dels canvis que responen a la situació del jo líric, diversa o matisada — caldrà veure fins a quin punt— en la nova sincronia. En fi, la comunicació es proposa de situar aquestes consideracions en el context del que la crítica carneriana ha anomenat l'aprofundiment de l'art, de la saviesa del poeta; o, dit altrament, es proposa d'esbossar com aquest salt qualitatiu és, en alguns casos particulars i eventualment tipificables, un aprofundiment de la poètica en què han nascut. Finalment, es considerarà el sentit dels poemes en el marc de la secció de Poesia en què s'inscriuen.

Josep Miquel Ramis

Els primers manuscrits de *Terres de l'Ebre*, de Sebastià Juan-Arbó

A la Biblioteca Comarcal Sebastià Juan Arbó d'Amposta es conserven bona part dels manuscrits i mecanoscrits de Sebastià Juan Arbó. Entre aquests documents hi trobem una sèrie de plecsc dedicats a una de les seves obres més importants i conegudes: *Terres de l'Ebre*.

Concretament, es conserven deu plecsc que contenen manuscrits o mecanoscrits de *Terres de l'Ebre*, tots en català excepte un, en castellà. Entre aquests plecsc s'hi troben manuscrits i mecanoscrits complets, d'altres amb algunes llacunes més o menys puntuals, i altres plecsc amb provatures i esbossos diversos.

Tot i que cap dels documents trobats està datat, cosa que en dificulta l'ordenació, a través de la comparació d'aquest material amb les diferents edicions hem establert que es tracten de manuscrits i mecanoscrits correspo-

nents a les edicions de 1932 (Llibreria Catalònia), 1947 (Josep Janés), 1948 (Ínsula) i 1955 (Selecta).

El propòsit d'aquesta comunicació és presentar els documents manuscrits i mecanoscrits previs a la primera edició de l'obra (1932). Entre aquests documents hi ha un manuscrit d'aproximadament 240 quartilles, amb algunes pàgines perdudes; un mecanoscrit d'uns 160 folis numerats, i dos plecets amb apunts, notes i text manuscrit en quartilles, sense numerar i desordenades. Entre aquest últim material es poden destriar tres intents de començament (primer capítol): dos intents de les beceroles adolescents de la novel·la i un dels primers intents mínimament seriosos i conscients de la novel·la.

Carles Rizos Jiménez

L'edició de traduccions prefabrianes al català:
el cas d'uns poemes de Bécquer traduïts al català per Enric Franco (1879)

Es donen a conèixer les traduccions al català de tres poemes de Bécquer inclosos a les seves *Rimas*, que van aparèixer publicades a la Revista de Lérida (1879) i que són segurament les primeres traduccions que es coneixen de Bécquer a nivell absolut.

Tenint en compte que el català d'aleshores no disposava d'una norma ortogràfica ni gramatical a nivell oficial, es presenten dues dificultats a l'hora d'editar aquest text: 1) editar el text amb l'ortografia original o amb l'ortografia actual tot valorant els problemes que això suposa en l'edició d'un text poètic (b alteracions en la mètrica, en la rima); 2) respectar o no els dialectalismes o localismes a nivell lèxic i gramatical.

D'altra banda, com que es tracta d'un text publicat a la premsa periòdica de l'època, amb l'escassa cura editorial que això comporta, veurem que presenta diverses errades tipogràfiques.

A més a més, quan estem davant d'un text traduït, cal atendre quina edició del text original s'ha seguit, tot i que això no suposarà un problema en

el cas del nostre text perquè aleshores només existien dues edicions de l'obra de Bécquer, tot i que publicades per impremtes diferents.

Objectius

Els objectius fonamentals són fonamentalment dos: 1) Donar a conèixer unes traduccions de Bécquer al català molt properes a la primera edició en castellà (1871); i 2) Fixar unes pautes d'edició per a textos d'aquestes característiques: textos poètics traduïts al català anteriors a la norma fabriana.

Metodologia

Com que es tracta de textos que coneixen una sola edició i en desconeixem els manuscrits, no s'escau parlar de variants.

En tot cas, el mètode lachmannià de la crítica textual ens diu que caldrà comparar el text amb les edicions que precediren la traducció i no amb el text de les rimes que avui trobem a les edicions de les *Rimas*, que acostumen a seguir el manuscrit del *Libro de los gorriones*.

Interès

Aquest treball pretén oferir un exemple per a l'edició crítica de textos traduïts al català en una època prenortativa.

Rafael Roca

De «Barcelona i València» (1864) a «València i Barcelona» (1885-1909),
de Teodor Llorente

Un dels poemes més simbòlics i representatius de la lírica catalana de Teodor Llorente i Olivares (València, 1836-1911) és el conegut amb el títol de «València y Barcelona», una composició que, segons afirmà l'autor en 1885, fou «escrita en ma primera anada a Barcelona, y havent-la publicat lo senyor Manyé y Flaquer en lo *Diari* de aquella ciutat, ajudà a establir llassos de germandat entre los nous trovadors de Catalunya y de València». El viatge es

produí amb motiu dels Jocs Florals de Barcelona de 1864, i malgrat no haver-ne pogut trobar la suposada primera edició, sí que hem localitzat les dues que publicà —immediatament després, cal pensar, i amb el títol de «Barcelona y València»— en *El Museo Literario* (València, juny de 1864) i en el *Calendari Català* per a 1865 (Barcelona, 1864). D'altra banda, cal dir també que Llorente dedicà la poesia «al distingit escritor català D. Joan Mañé y Flaquer», director del *Diario de Barcelona*, un periodista de qui se sentia molt pròxim, tant des d'un punt de vista professional com ideològic.

Vint anys després, i amb la finalitat d'integrar-la en el *Llibret de versos* (València, 1885), Llorente hi realitzà múltiples canvis que, entre altres coses, afectaren al títol, que a partir d'aquell moment esdevingué «València y Barcelona», amb què fou també reproduïda en les dues edicions del *Nou llibret de versos* (València, 1902 i 1909) i ha arribat fins als nostres dies.

Així, la present comunicació pretén: contextualitzar la gènesi de la composició; examinar-ne les variants i els canvis a què l'autor la sotmeté entre les versions de 1864 i de 1885/1909; i, finalment, analitzar el contingut i els factors que l'han convertida en una de les composicions més significatives del patriarca de la Renaixença valenciana.

Vicent Salvador

Coral romput, de Vicent Andrés Estellés:
el mecanoscrit de la tercera part del poema

S'han escrit pàgines de crítica ben lúcides sobre aquest llarguíssim poema estellesià que s'inclou en *La clau que obre tots els panys*, llibre publicat per primera vegada en 1971 i reeditat en l'*Obra Completa*. La difusió d'aquest poema monumental, organitzat en tres parts, va ser estimulada, a més, per la versió discogràfica d'Ovidi Montllor. Crítics com ara Enric Bou (1990), Pere Ballart (1996) o Ferran Carbó (2009), entre altres, han analitzat amb pers-

picàcia i refinament els seus versos, que palesen una forta aposta de modernitat, sobretot si ens situem en el moment de la seua escriptura, el 1957.

De les tres parts que l'integren, la tercera, que és la més extensa, va ser escrita abans que les altres dues, i en conservem un mecanoscrit original, datat de mà de l'autor a València els dies 24 i 25 de març de 1957. Tot i que el poeta diu en les notes afegides al volum sisè de la seua *Obra completa* (1981: 284) que el poema «va com el vaig escriure», les modificacions experimentades pel text del mecanoscrit en l'edició són d'una certa rellevància i consisteixen generalment en supressions. El mecanoscrit ja va ser esmentat i breument comentat per Carbó (2009: 136), però crec que pot ser interessant fer-ne una col·lació detallada de les variants a fi d'examinar els canvis produïts i assajar una interpretació de la voluntat poètica que es desprèn de la labor correctora de l'autor, tot això a la llum de les claus de lectura que han donat els crítics esmentats.

Referències bibliogràfiques

- Andrés Estellés, Vicent (1981): *Les homilies d'Organyà. Obra completa 6*, València: Tres i Quatre
- Ballart, Pere (1996): "Poesia i modernitat: una lectura de *Coral romput*", *Els Marges* 56, pp. 39-74
- Bou, Enric (1990): "Coral romput: l'infern de Vicent Andrés Estellés", *Miscel·lània Fuster II*, Barcelona: PAM, pp. 317-329
- Carbó, Ferran (2009): *Com un vers mai no escrit. La poesia de Vicent Andrés Estellés en els anys cinquanta*, Barcelona: PAM/IIFV

Gabriel Sansano

Els reptes d'editar el teatre breu de la primera meitat del XIX:
Francesc Renart i Arús i les peces bilingües

Fa un temps que treballem en la influència del *sainete* espanyol de la segona meitat del segle XVIII en l'escena catalana i en l'aparició del teatre català costumista de la primera meitat del XIX. És una font que hem estudiat en

diversos treballs precedents —alguns dels quals se citen en la bibliografia final— tot i que en els dos últims anys ens hem centrat en la figura de l'arquitecte i dramaturg barceloní Francesc Renart i Arús, el qual se'ns revela capital en tot aquest procés. D'aquí el nostre interès per la seua obra i, singularment, per les seues obres bilingües. És clar que no fou l'únic que escriví, arranjà i posà en escena aquesta mena de peces, però ens resulta obvi que, en conjunt, aquesta mena de títols (que prengueren com a model el *sainete*) esdevingueren fonamentals per a la consolidació d'un «repertori» teatral català en l'escena formal o comercial, el decantament d'alguns actors i actrius cap al vers català i, sobretot, per a la captació d'un públic que s'hi sentia retratat.

En tota aquesta línia de recerca, ja fa anys que ens hem plantejat el problema de com recuperar, de com editar, tot aquest teatre popular —popularíssim— del Vuit-cents. En aquesta ocasió volem centrar-nos en els problemes específics que planteja l'edició del teatre de Renart (en la qual treballlem) i, singularment, els problemes derivats de la fixació del text i l'edició de les peces bilingües. Així, la nostra comunicació tractarà els problemes de fixació del corpus teatral complet de l'autor, de la conservació o no de manuscrits, de les obres que tan sols coneixem a través de textos impresos, i, més enllà dels problemes habituals que presenten els títols pre-normatius (encara més els adreçats a l'escena), molt específicament els reptes que ens plantegen els títols bilingües, amb uns trets singulars diversos.

Bibliografia

- SANSANO, Gabriel, «Per una revisió del sainet valencià del segle XIX: Josep Bernat i Baldoví, un exemple», dins Josep Bernat i Baldoví, *Obra completa 1. Teatre, I*. Catarroja/Sueca, Editorial Afers/Impremta Palàcios, 1997, 13-22.
- SANSANO, Gabriel, «La fortuna de Ramón de la Cruz en el teatre català vuitcentista: els inicis de Josep Robrenyo», dins F. Lafarga, L. Pegenaute & E. Gallén (ed.), *Interacciones entre las literaturas ibéricas*, vol. 3, Berna, Peter Lang, 2010, 493-510.
- SANSANO, Gabriel, «Francesc Renart i Arús (1783-1853) i els orígens del teatre català vuitcentista», *Catalan Review*, XXIV, 2010, 171-188.
- SANSANO, Gabriel, «Vicenç Albertí i la reescriptura del teatre popular espanyol de l'últim terç del segle XVIII. A propòsit d'*El criat de les obligacions* i altres obres», dins Fina Salord (ed.), *Actes de les Jorandes Vicenç Albertí i el teatre entre la Il·lustració i el Romanticisme. Menorca, 26 a 28 de març de 2011*, Maó, IME (en premsa).

Meritxell Talavera i Muntané

Variants d'estil en el procés d'escriptura de *La plaça del Diamant*

Acarar els testimonis de *La plaça del Diamant* destaparà els bastidors del procés d'escriptura del gran *Bildungsroman* —en un sentit tant literal com tècnic— de Mercè Rodoreda. En l'exercici de confrontar les formes dels dos estadis redaccionals conservats de l'obra, emergeixen variants formals i de contingut que afecten tots els nivells del text.

L'objectiu de la present comunicació, doncs, és l'estudi de les variants per tal de calibrar no només la magnitud de la refecció que ateny *La plaça del Diamant* respecte al seu avanttext, sinó —i especialment— també l'evolució qualitativa de l'art rodoredià. Semblantment, el resseguiment del procés creador a través de l'anàlisi de la motivació genètica i retòrica de les variants contribuirà a explicar el fet literari des de dins mateix de la seva poètica. Els estilemes observats, finalment, seran relacionats amb idees sobre la pròpia teoria literària formulades explícitament per Mercè Rodoreda.

Isabel Turull

L'ecdòtica en l'anàlisi de la praxi lingüística de Carles Riba

Dins d'un projecte més ampli d'anàlisi de la llengua ribiana que representa el nostre treball de tesi doctoral per a la UAB, ens proposem aquí fixar-nos en les diverses edicions d'alguns dels textos de Carles Riba i com aquestes poden tenir una influència en la imatge que ens fem d'aquest autor des del punt de vista lingüístic.

Els textos sobre els quals ens basarem són concretament les diverses edicions de les obres per a infants. Trobem en aquestes obres per una banda l'intent de creació d'una llengua correcta, rica i fidel a la normativa fabriana, però per una altra la necessitat de fer-ne un instrument que permeti una bona comprensió a un públic que té una competència lingüística limitada. En el nostre recorregut per la història editorial d'aquests textos, veurem en quins casos han estat adaptats als criteris lingüístics de cada moment, de vegades

pel mateix autor, però de vegades per l'editor. En aquest sentit, ens fixarem especialment en l'edició de les *Obres Completes* feta per Enric Sullà l'any 1992, on aquest ja advertia en la seva «Nota a l'edició» (p. 63):

«el criteri que he aplicat ha estat d'adoptar les solucions de l'última edició de què va tenir cura carles riba mateix [...]; tan sols quan hi ha hagut alguna vacil·lació estrictament ortogràfica, l'he corregit d'acord amb les normes vigents.»

Narcís Turull

El Corb, d'Edgar Poe: versions des de l'exili de Xavier Benguerel

Santiago de Xile, 1940. Xavier Benguerel, exiliat per segon cop, des de França, d'ençà l'ensulsiada de 1939, reprèn la seva tasca com a poeta i traductor, alhora que perfecciona les seves diverses llengües estrangeres, entre elles, l'anglès. És així, doncs, com el seu professor, Mr. Betancourt, li fa parar esment per primer cop en «la diabòlica matemàtica» del cèlebre poema d'Edgar (Allan) Poe, *El Corb* [*The Raven*]. Benguerel, segons pròpia confessió manifestada en cartes a amics i coneguts lletraferits, s'hi sent atret immediatament i es dedica en cos i ànima a fer-ne una versió en català que, com a mínim, sigui capaç d'acostar-se a la complexitat rítmica i la rica correspondència rimada de l'original anglès americà. Hi reïx i el publica en la revista dels catalans en l'exili xilè, *Germanor'* l'any 1944. Posteriorment, en realitzarà alguna variant, però sempre conservant els mots i l'esperit de la primera versió traduïda.

Gairebé quaranta anys després, tanmateix, un cop retornat a Catalunya i dedicat de nou a les seves tasques com a escriptor i traductor, es reencara amb *El Corb*. És així, doncs, com Edicions El Mall publica, el 1982, un acurat volum amb, entre d'altres textos (el text original en anglès de *The Raven*; *La Filosofia de la Composició* i diversos poemes solts del mateix Edgar Poe traduïts també per Benguerel), les dues versions: la de 1944 a Xile; i la nova, de 1981, feta a Barcelona. L'autor en farà encara algunes revisions, partint de la

darrera versió, el 1983 i el 1986, però els canvis substancials de lèxic i les noves solucions mètriques i d'estil les haurà trobat, fonamentalment, el 1981. Aquest breu estudi crític pretén comparar les dues versions, amb les seves variants corresponents, i analitzar-ne el perquè de les adaptacions i de les noves solucions, respecte Poe i sobre la base dels principis de Xavier Benguerel mateix.

Iolanda Vila Serra

L'edició del teatre complet de Miquel de Palol (1885-1965)

La proposta de comunicació que aquí es presenta s'inscriu a la II línia temàtica proposada en aquest congrés, l'ecddòtica, dins l'apartat de l'edició de textos literaris. En particular, es vol donar a conèixer l'edició dels textos teatrals de Miquel de Palol i Felip, autor gironí que, després d'iniciar una trajectòria ambiciosa i prometedora com a poeta, narrador, dramaturg i periodista a començament del segle XX i com a membre del grup modernista de Girona, ha quedat relegat, des d'un punt de vista historiogràfic, al localisme.

Els motius que expliquen —que no justifiquen— aquest encasellament tenen a veure amb les condicions històriques i polítiques de la incipient cultura del catalanisme i amb les dificultats d'inserció de la moderna figura de l'intel·lectual en la societat gironina i, en general, a la societat catalana, i molt especialment amb les tensions entre l'intel·lectual i l' "intel·lectual orgànic" compromès amb un o uns determinats partits polítics; entre Barcelona i la resta del territori, i entre Catalunya i Espanya

Sense perdre de vista aquest marc general, la present proposta pretén presentar els criteris que s'han tingut en compte a l'hora de recollir, fixar, estudiar i modernitzar l'obra teatral completa de Palol a través dels mètodes propis dels estudis filològics entesos en un sentit ampli que integra la història de la literatura i de la cultura i l'estudi de la recepció de la seva obra. En concret, es vol mostrar l'edició i estudi de les peces teatrals següents tenint

en compte que existeixen, en ocasions, diverses versions —publicades o inèdites— d'aquestes:

1. *Cadenes* (inèdita, 1912)
2. *L'enemic amor* (1920)
3. *Senyoreta Enigma* (1921)
4. *Les petites tragèdies* (1921)
5. *El clavell roig* (inèdita, 1925)
6. *Jueus* (1935)
7. *Els vensuts* (inèdita, sense data)
8. *Amor, enemigo amor* (traducció castellana de I. Rodríguez-Grahit, sense data)

Prenent com a referent l'edició última de cada una de les peces teatrals, es pretén modernitzar el text sempre que sigui possible tenint en compte, si és el cas, les diferents variants —lèxiques o argumentals— de cada una de les obres. S'oferirà, per tant, una edició modernitzada amb la intenció d'acostar el text al lector actual, alhora que es vol donar a conèixer tres obres inèdites conservades, fins avui, a l'arxiu personal de l'autor. Tenint en compte que la majoria d'obres teatrals de l'autor se situen als anys vint, es vol estudiar, també, el model lingüístic emprat per Miquel de Palol, ja que des que inicia la seva activitat literària (a finals del segle XIX) coincideix amb les primeres aportacions de Pompeu Fabra, des de la modernització i reforma ortogràfica del català a la revista *Avenç* (1889-1893) fins a la publicació de les normes ortogràfiques de 1913. La reflexió sobre el model lingüístic de Palol pren, en definitiva, especial rellevància perquè s'adhereix, primer, al moviment modernista i adopta el simbolisme i el parnassianisme de moda a Europa en un intent de construir una literatura en català moderna i europea, i no segueix, en els següents anys, la normativa fabriana prescriptiva.